

Van abban valami jó értelemben vett ellentmondásosság, ahogy a *Vadnai Bébi* elbeszélsmódja saját témájához viszonyul. Annak dacára ugyanis, hogy a racionalitás a regény – Dobrovics Péter, a főhős meghatározása szerint –

34 Reichert Gábor

HITELES ÉRZÉSEK

Bereményi Géza: *Vadnai Bébi*

amely első regénye az 1978-as *Legendárium* óta – első pillantásra intellektuális kriminek tűnik, és a látszat bizonyos értelemben be is igazolódik. A szöveg lendületes, olvasmányos nyelvezetét bármelyik populáris irodalmi mű megirigyelhetné, ahogy Dobrovics fordulatokban gazdag nyomozásának legjobb pillanatait is. *Vadnai Bébi* (mint majd kiderül, nem is annyira) rejtélyes történetének megismerésével azonban az is világossá válhat az olvasó számára, valójában nem egészen arról beszél ez a regény, amiről eleinte beszélni látszott.

Félrevezető a könnyednek álcázott hangvétel, hiszen az általa megidézett zsáner követelményei egészen más végkifejletre predesztinálnák a történetet. De még csak azt sem jelenthetjük ki teljes bizonyossággal, hogy a címszereplő lenne a mű legfontosabb alakja: inkább afféle tablót, személyes példákön keresztül levezetett korjellemzést kapunk, amely egyszerre próbálja leírni a '70-es évek és a második világháború időszakának Budapestjét. „Énszerintem folyamatosan háború van. Más korban járunk, mégis ugyanaz a tapasztalat” – mondja Bébinek Dobrovics, utalva arra a folytonosságra, amely lehetetlenné teszi nemzedéke számára, hogy függetlenítse magát a megelőző korszakokban végbement eseményektől. A *Vadnai Bébi* az elbeszélő arra tett kísérleteként is olvasható, hogy a múltból tegye megmagyarázhatóvá a jelent: tétele szerint a '70-es évek elejének underground mozgalmi (a szó szoros értelmében) egyenes ági leszármazottai a háború előtti évek bohém úri világának. Nehezen körülírható, és még nehezebben viselhető örökség ez a később jövő generáció számára, ami megfosztja képviselőit attól, hogy saját jogon, ne csak elődeikhez képest határozhassák meg a megváltozott világban betöltött helyüket.

„Egy gyűlöletszerelemről szól. Hogy abból milyen gyerek születik” – árulja el szerkesztőjének készülöben lévő regényéről Dobrovics, amely a kezünkben tartott szöveg fiktív megfelelőjeként is felfogható. A pályakezdő huszoneves íróról – akinek alakjával már Bereményi korai novelláiban is

„fésűszerűen” egymásba érő síkjai közül egyikben sem számít különösebben meghatározó szempontnak, a narrátor mindvégig igyekszik intakt maradni az általa elmondott történet misztériumától. Bereményi Géza könyve –

találkozhattunk – már az első oldalon megtudjuk, hogy „könnyedén és szaporán általánosít”: minden őt foglalkoztató korszaknak a „Hiteles Érzését” kutatja, meggyőződése ugyanis, hogy ennek felismerése kulcsot jelenthet számára bármilyen felmerülő kérdés megválaszolásához. „Sehol semmi veszély, gondolta Dobrovics, miközben mindegyik érzékszerve 35 részese volt az esőnek. Olyan ez, mint a korszak, amiben élek. Tudni-való, hogy majdan úgyis eláll ez az eső, pedig most végeláthatatlannak tűnik. Gyengül, erősödik, ahogyan a cseppek száma ingadozik, de szanaszét fog hullani ez az eső, nyom nélkül eltűnik a földben, még az emléke sem maradandó.” A kötet legvégén is visszaköszönő eső-motívum pontosan írja le a fiatal író viszonyát kora valóságához: a történet „szürke közvetítőjeként” – és persze a korszak adottságainak ismeretében – igyekszik alkalmazkodni a körülményekhez, és látványos cselekedetek helyett az észrevétlen megfigyelést tekinti legfőbb feladatának. Nem így megfigyelésének tárgyai, Vadnai Éva (közismert nevén Bébi) és az egykor híres pesti szépség felnőtt szerelemgyereke, Doxa. A fiú háború alatti fogantatását és születését, amelynek titkát Bébi Dobrovicsra bízta, az elbeszélő bizonyos értelemben szimptomatikusnak tekinti: „Azért van ez, mert [...] keresi a Hiteles Érzést, amely koronként eluralkodik a lakosságon? Ahogyan Bébin a szerelem háború idején. [...] A háborús szerelem tényleg más, mint a békebeli? Az egyedül hiteles? Lehetetlen. Nem lehet az. Ne legyen az.” E hiteles érzés, vagyis saját létezése okának nem-ismerete jelenti az Ibolya presszó és a Fiatal Művészek Klubja mélyvizének emblematisztikus figurája, a – Bereményi bevallása szerint Gémes János alias Dixiről mintázott – szent őrült, Doxa tragédiáját.

Az idősíkokat folyamatosan váltakoztató narráció összetettsége talán magánál az elbeszélte történetnél is izgalmasabb. A jelenből visszatekintő, de közelebről nem ismert elbeszélő úgy követi a szintén regényt író (vagyis írni próbáló) Dobrovics nyomozását, hogy a neki adatokat szolgáltató szereplők – Bébi és férje, Tipsi – beszámolóit mindvégig fenntartásokkal kezeli. Az elmondottak kétes valóságtartalmára való reflexió (implicit módon) mindvégig jelen van a szövegben, de olykor ennél drasztikusabb elidegenítő gesztusokkal is találkozunk: „Dobrovicsban csak egyszer merült fel, hogy hazudnak neki. Amikor Éva eddig a pontig érkezett. De nem szólt közbe Dobrovics, hagyta, hogy a nő végigmondja. Közben titokban azt gondolta, hogy itt valami szépítés van. Éva felnagyítja, kozmetikázza a saját szerepét. Mert az igazságnak van egy jellegzetes szövete, és Dobrovics azzal áltatta magát, hogy ő azt felismeri. És amikor Éva az utolsó találkozásról beszélt neki, érezhetően nem mondott igazat. Mert mi történt valójában? Ami hihető az igazság szerint.” Az ilyen és ehhez hasonló, rendszeresen közbevetett kommentárok, elbeszélői kételyek teszik rejtélyessé az egyébként nem

különösebben bonyolult szituációt, és hívják fel rá a figyelmet, hogy valójában esélyünk sincs a teljes igazság megismerésére és megértésére. Úgy gondolom, a szöveg finoman rétegződő felépítése jelenti a *Vadnai Bébi* legnagyobb vonzerejét, amely többszori olvasás után is tartogathat 36 meglepetéseket.

Nem esett szó idáig a regény másik fontos vonulatáról, nevezetesen a '70-es évek underground szubkultúrájának érzékletes leírásáról. Az első és második nyilvánosság között ingadozó Dobrovics mindennapjain keresztül egyaránt betekintést nyerünk a saját legitimitásának bizonyításán fáradozó hivatalos irodalmi struktúrába, és az intézményi kereteket radikálisan elutasító fiatal értelmiség köreibé. Nem járunk távol az igazságtól, ha nemzedéki kulcsregényként tekintünk a *Vadnai Bébi*-re. Zoli, az idősebb költő, az „utolsó nagyok egyike” figyelmezteti a kiadói lektorokra várakozó kezdő irodalmárokat: „rájöttem, tudom, hogy mi lesz a ti generációtok feladata a jövőben, hogy [...] megtaláljátok, hogy visszataláljátok azt, amit ezek eltöröltek, megpróbáltak eltüntetni előletek, és mostanára sikerült volna nekik, ha ti nem lennétek, és nem teszitek meg, hogy felfedezitek, visszahozzátok. [...] Isten. Őt kell visszahoznotok nektek.” Ha nem is Isten visszahozatala, de az értelmén túli létezésének elfogadása vezeti Dobrovicsot Bébihez és Doxához, nyomozása ilyenformán nemzedéki feladatként, az önmegismerés felé tett lépésként tűnik fel. Máskülönből nem is lenne érthető – az elbeszélő pedig talán szándékosan marad adós a magyarázattal –, hogy Bébi miért egy hirtelen bizalmába fogadott idegenre bízta legnagyobb titkát, közvetve hozzájárulva ezzel fia teljes leépüléséhez.

Amikor hosszú kitérők és félrevezetések (amelyekből maga a szöveg narrátora is jócskán kiveszi a részét, például amikor külső hasonlóságok felsorolásával érvel Doxa és Dobrovics nem létező rokonsága mellett) után fény derül az igazságra, a krimire hangolt olvasó joggal érezheti becsapva magát. Semmiféle észérv nem szól ugyanis amellett, hogy Doxa ne tudhassa meg apja nevét, így pedig a hosszan elhúzódó nyomozás – vagy Dobrovics szavával élve: „szenvedélykutatás” – értelme is megkérdőjeleződik. Persze nem szabad elfelejtenünk, hogy éppen a megmagyarázhatatlan, irracionális érzelmekre való hajlam köti össze a regény három főszereplőjét, így tulajdonképpen azon sem szabad csodálkoznunk, hogy a külső szemlélő semmivel sem érzi okosabbnak magát a lepel lehullta után. A regény végén derül csak ki, hogy Vadnai Bébi történetének megismerése semmilyen hatással nincs az események kimenetelére: Doxa megrázó, a pomázi szanatóriumban előadott performansa – mely során az intézet lakóival közösen adja elő élete misztériumjátékát – a bizonyíték arra a könyv elején megfogalmazott állításra, mely szerint „a lehetséges izgalmasabb, sőt igazabb [...] magánál a letűnt valóságnál is”. Hiszen, ha máshonnan nem, Vadnai Bébitől példájából tudhatjuk, hogy még

a szilárdnak hitt tények is viszonylagosak, ezért a hiteles érzéseken kívül semmire sem hagyatkozhatunk – így volt ez a '40-es években éppúgy, mint negyedszázaddal később. De talán manapság sincs másként. (*Magvető Kiadó, Bp. 2013*)

37

Új Forrás 2014/3 – Reichert Gábor: Hiteles érzések
Bereményi Géza: *Vadnai Bébi*

